

Põlengute rollist koosluste kujunemisel ja kujundamisel

Pille Tomson

Siseministri määrusega 08.02.2021 nr 4 kinnitati "Maastiku kontrollitud põletamise nõuded ja kord", milles nähakse ette võimalus looduskaitselisteks kontrollitud maastikupõlenguteks.

Põletamine kaitstaval loodusobjektil

(1) Kaitstaval loodusobjektil teeb põletamist riigimaal Riigimetsa Majandamise Keskus neis kohtades ja ulatuses, mis kaitsekorralduskava alusel on kooskõlastatud kaitstava loodusobjekti valitsejaga.

(2) Põletamist tehakse Riigimetsa Majandamise Keskuse koostatud põletamise juhendi kohaselt, mis on kooskõlastatud kaitseala valitsejaga ja Keskkonnaministeeriumiga.

(3) Põletamise kohta koostatakse iga kord objekti ohutusplaan, millel peab olema kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolek.

Milleks kontrollitud põletamist kasutatakse:

- tulekahjude ennetamine
- tule mõjul kujunenud koosluste säilitamine
- kultuurpuistute mitmekesisuse tõstmine
- jahimajandus ja karjamaade hooldamine

Natura elupaigad 9010, 9070.

Liigid

Eestis 2010-2020:

- keskmiselt 69,5 põlengut aastas
- keskmiselt põleb aastas 83 ha metsamaastikku,
- keskmine põlengu suurus on 1,54 ha
(Keskkonnaagentuur, 2022).

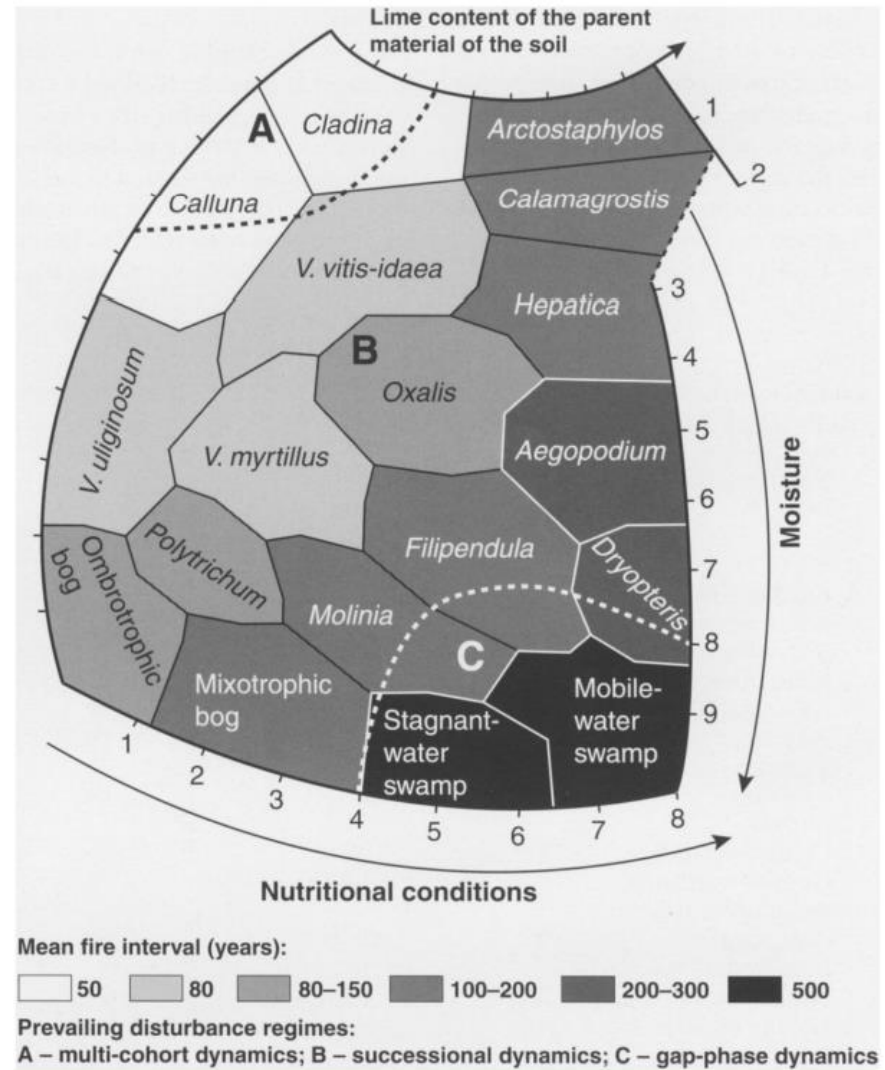
Põlevad linnade ümbrused ning ning puhke- ja marjametsad. Enamus põlenguid on pinnatuled.

Mineraalmaa põlengud enamasti väikesepinnalised, suuremad raskesti kustutavad põlengud turbapinnasel.

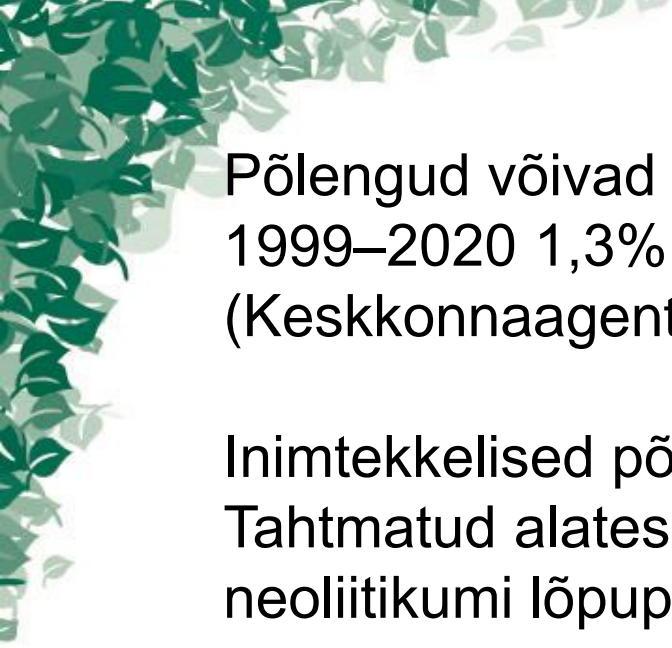
Kaasaegsed põlengud ei vasta ajaloolisele põlengurežiimile.

Kõik Eesti metsad on ajaloo vältel põlenud. Põlengute sagedust Eestis on määratud modelleerimisega kasutades naabermaade andmeid.

Üldistatuna on Eesti looduslike põlengute intervallina kasutatud ka vahemikku 250–300 aastat.

Lõhmus, Kohv, Palo and Viilma. 2004.

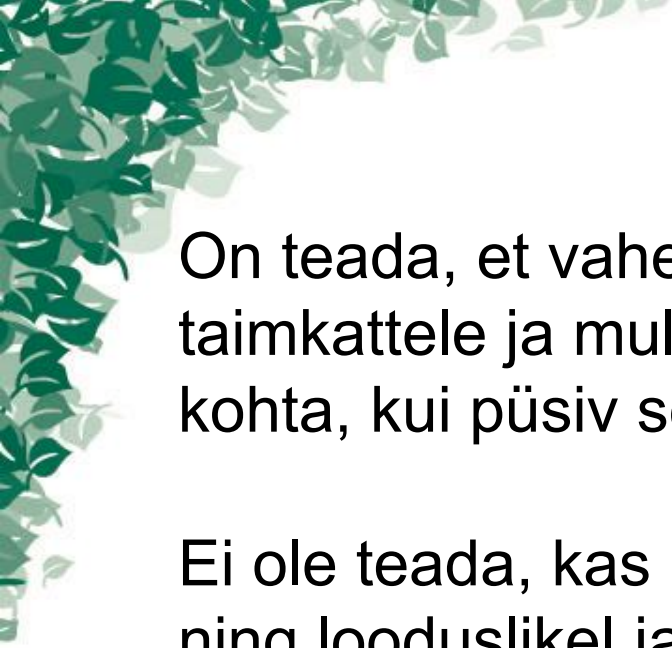
Põlengud võivad olla looduslikud või inimtekkelised. Perioodil 1999–2020 1,3% metsatulekahjustest looduslikku päritolu (Keskkonnaagentuur 2022).

Inimtekkelised põlengud on tahtlikud ja tahtmatud. Tahtmatud alates mesoliitikumist, tahlikud tõenäoliselt neoliitikumi lõpuperioodist karjakasvatuse levikuga.

Tahtlike põlengutega kaasnesid ajaloos tahtmatud st inimtekkeliste põlengute ulatus oli suurem, kui tule abil kasutusse võetud alad.

Millised kooslused on Eestis kujunenud põlengute mõjul?
Millised inimtekkeliste põlengute mõjul?

Nõmmemetsad? Palumetsad? Nõmmed? Nõmmrabad?

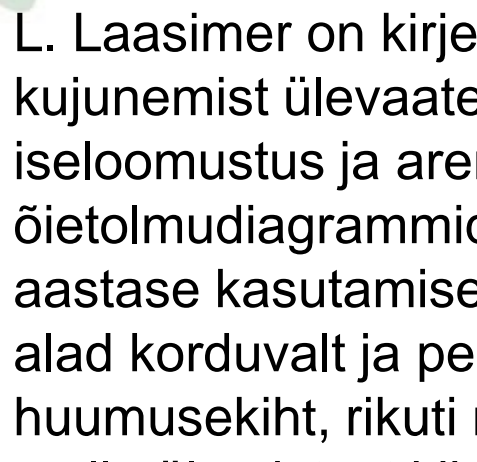

On teada, et vahetult pärast põlemist on tule mõju taimkattele ja mullale suur, kuid on vähe andmeid selle kohta, kui püsiv see mõju on.

Ei ole teada, kas pikaajaline mõju on tahtlikel ja tahtmatutel ning looduslikel ja inimtekkelistel põlengutel erinev.

Eestis on metsatulekahjude mõju uuringud keskendunud hiljutistele põlengutele, käsitlevad viimast metsapõlvkonda.

Metsakoosluste pikaajalist kujunemist on käsitletud õietolmu-analüüsidega, mis ei võimalda seoseid kasvukohaga.

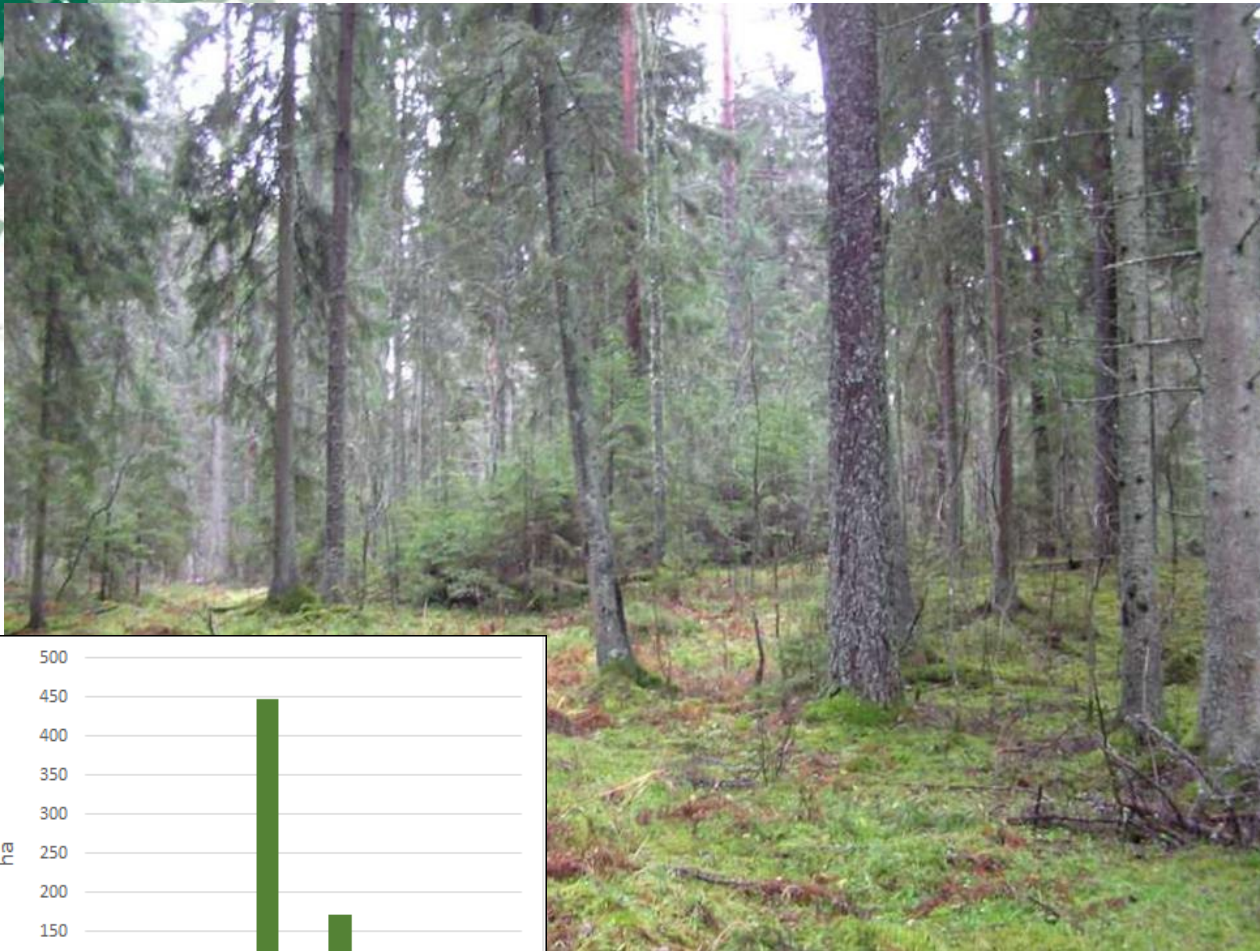
L. Laasimer on kirjeldanud Kagu-Eesti nõmme- ja palumetsade kujunemist ülevaates „Nõmmemetsade geobotaaniline iseloomustus ja areng Eestis“ (1958), tuginedes õietolmudiagrammidele: „Meie ajaarvamise alguses, kus põld 2–3 aastase kasutamise järel 15–20 aastaks sööti jäeti, põletati need alad korduvalt ja perioodiliselt maha. Selle tagajärjel põletati ära huumusekiht, rikuti mulla struktuuri, uhati taimelised toitained mulla ülemistest kihtidest välja, mistõttu kergemad liivapinnased muutusid steriilseteks ja kuivadeks. Esialgu tekkisid kuusemetsade asemele sekundaarsed, kase ja haava metsatüübid, mis juhul, kui metsade taastumine oli võimalik, asendusid kuusikutega. Viimase aastatuhande alguses põlispõldude rajamisega hävitati need metsad ja alad jäeti maa väljakurnamise tagajärjel sööti. Need söödid asendusid liivsavimuldadel jänesekapsa kasvukohatüüpi kuusikutega, kergematel liivmuldadel aga nõmmemännikutega. Kagu-Eesti nõmmemännikud on tekkinud 1000–1500 aastat tagasi“.

Aletamine Euroopas:

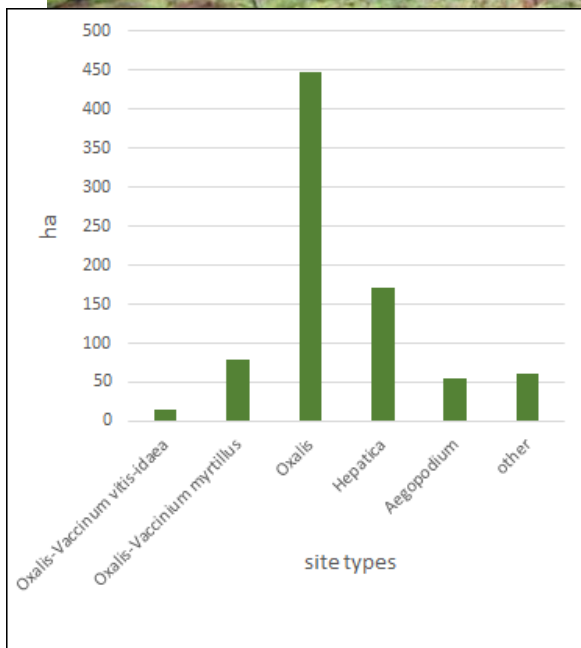
- Rootsi 19. sajand tavaline, üksikjuhud hiljem.
 - Läti- teateid 1920ndatest.
 - Soome- 1930-ndad aastal Karjalas ja Savos.
 - Austria- 1950ndad.
 - Saksamaa- 1960ndad.
 - Venemaa- 1960ndad.
 - Eestis viimane teade ERMis 1936 Kasaritsas.
-

19. sajandi
maakasutus-
kaartidel on eraldi
kõlvikuna
märgitud
buschland –ala,
mida kasutati
regulaarselt
aletamiseks.
See võimaldab
uurida, mis
kasvab aletatud
aladel.

Endistel
võsamaadel
kasvavad
peamiselt
jänese kapsa
kasvukohatüüpi
metsad. 19.
sajandi lõpus
kasvama
hakanud metsad
on nüüdseks
küpsed metsad.

Künniperved, laiavõralised puud, naeriaugud, vähempõlenud puud, põllukivihunnikud ja väiksesed uhtorud.

Mullas leiduv süsi, fütoliidid ja õietolm võimaldavad rekonstrueerida koosluse arengu kasvukohapõhiselt.

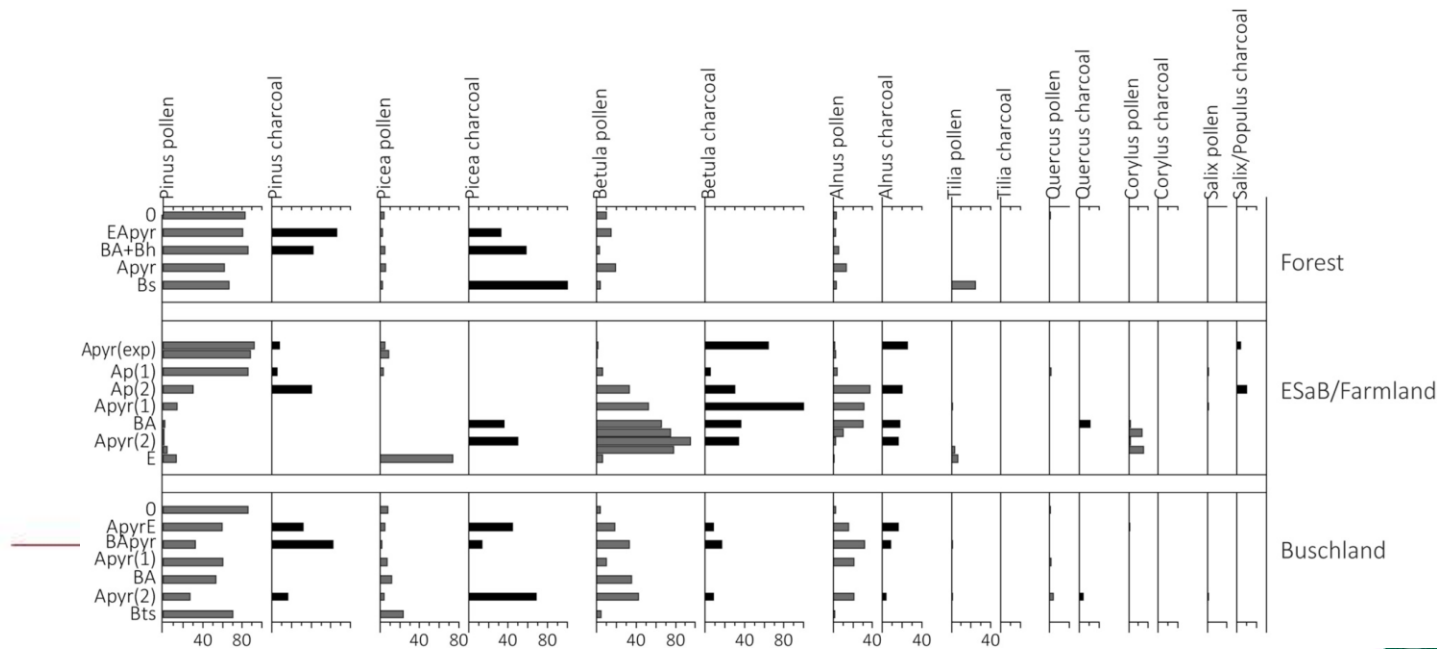
Kaalutud keskmine vanus võsamaade huumuskihis 1566–1805 calAD.

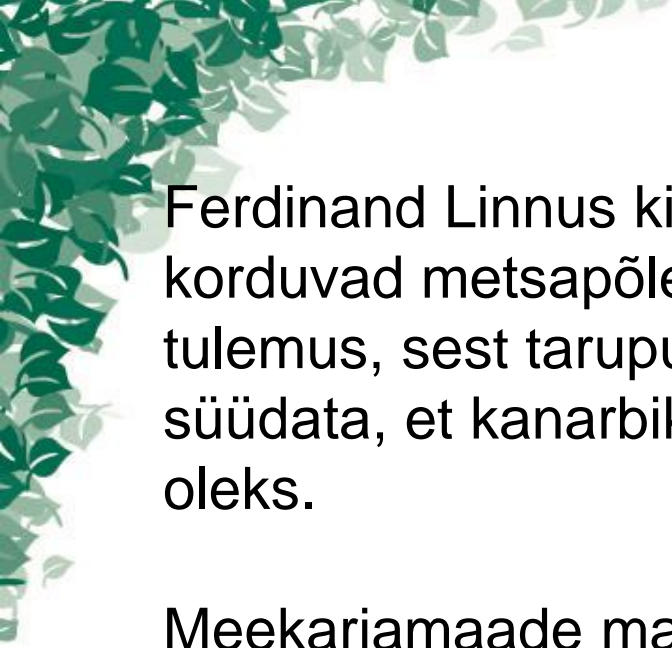
Alumised söekihid 2471–2155 calBC.

Alemaadel on levinud jänesekapsakuusikud, mille taimestik on põllumajandusmaadele kujunenud metsade iseloomulikud jooned, kuid puuduvad tule jätkuvale mõjule viitavad tunnused.

Karulas tehtud esialgne uuringud näitab, et võrdluses 10. sajandiga ei puistu koosseis oluliselt muutunud. Praegu ei ole andmeid, et nõmme- ja palumetsi oleks regulaarselt aletatud.

Ferdinand Linnus kirjutas, et Klinge järgi oli Võrumaal korduvad metsapõlemised peamiselt metsamesinduse tulemus, sest tarupuude pidajail oli kombeks palusid põlema süüdata, et kanarbik paremini õitseks ja meesaaks suurem oleks.

Meekarjamaade maksustamisel tekkinud tüli oli ettekäändeks Liivi sõdade alustamiseks 1558 Venemaa poolt.

Keskajal meemetsad mitte ainult Kagu-Eestis, vaid ka läänemaal, Harjumaal, Tarvastus jm.

(Linnus, F, Baltimaade orduaegsest mesindusest, 1936 ning Eesti vanem mesindus I. Metsamesindus 1939)

19. sajandi maalkasutuskaartidel eraldi tähistatud nõmm (heide). Nõmmed võivad olla eriilmelised (Lipstu nõmm, Ehavere nõmm). Kas need on kuidagi eriliselt majandatud alad?

Kuidas kontrollitud põletamist kavandada?

Määrus ütleb, et RMK koostatavas põletamise juhendis tuuakse välja põletamise looduslikud tingimused, sobivad meetodid, põletamise kavandamine, etapid, võimalikud kaasuvad riskid ja nende maandamise meetmed. Iga objekti kohta koostatakse ohuplaan. Tehniline dokument.

Eelkõige oleks vajalik läbi kaaluda põletamise põhjendus: milliseid kooslusi, mis eesmärgil ja millises ulatuses põletada. Põletamist tuleb ruumiliselt planeerida.

Põhjendatud valikuks on vajalik on teada, kuidas on mõjutanud tuli koosluste kujunemist aastatuhandete vältel, selleks on vaja uuringuid.

Kindlasti vajab kontrollitud põlemine hästi planeeritud avalikkuse teavitamist.

Täna kuulamast!